

Slovenija-transplant

Zavod RS za presaditve organov in tkiv
Institute for Transplantation of Organs and Tissues of the Republic of Slovenia
Zaloška 7, SI-1000 Ljubljana, Slovenija

T +386 1 300 68 60

F +386 1 300 68 66

W www.slovenija-transplant.si

oŠ/VAT SI-53164563, **TRR/BA** 01100-6030927794

II. NAGRADNI NATEČAJ SLOVENIJA-TRANSPLANTA ZA NAJBOLJŠE RAZISKOVALNO DELO S PODROČJA DONORSKE MEDICINE/DEJAVNOSTI

REZULTATI NATEČAJA 2022

Ljubljana, 10. 4. 2023

6. maja 2022 smo na Slovenija-transplantu objavili II. nagradni natečaj za najboljše raziskovalno delo s področja donorske medicine/dejavnosti (glej www.slovenija-transplant.si). Namen natečaja je spodbujanje interdisciplinarnega sodelovanja, raziskovanja in razvoja donorske medicine in dejavnosti. Natečaj je bil odprt do 31. decembra 2022.

Na natečaj smo prejeli pet prijav. V ocenjevanje so bile sprejete štiri naloge. Ena zaradi razpravljanja v angleškem jeziku ni bila upoštevana. Vse prijave obravnavajo aktualne in pomembne teme s področja donorske medicine oz. dejavnosti.

Naloge so ocenjevali: Andrej Gadžijev, dr. med, prim. Danica Avsec, dr. med., dr. Jana Šimenc, dipl. etnol. in kult. antrop. Kriteriji za ocenjevanje so bili: izvirnost teme in pristopa, aktualnost izbrane teme, prikaz poznavanja slovenskega donorskega sistema in domače literature, strokovna, znanstvena in jezikovna kakovost, uporabnost za prenos novih znanj v prakso. V razpisu so bile določene teme, ki bodo obravnavane prednostne, in sicer sledeče problematike v donorski dejavnosti:

a) medicinski vidiki: pristopi ocenjevanja primernosti umrlih darovalcev, postopki in inovativne tehnike vzdrževanja umrlih darovalcev, donorski program živih darovalcev, uvajanje novih donorskih programov, preprečevanje prenosa malignih obolenj in drugih skritih bolezni s presaditvijo organa, zagotavljanje in izboljševanje kakovosti, varnosti in sledljivosti organov in tkiv za presaditev, soočanje z donorsko in transplantacijsko dejavnostjo v družinski medicini, anesteziologiji, intenzivni medicini in vseh drugih medicinskih specialnostih;

b) sodobna etična, pravna in družbena vprašanja: oskrba ob koncu življenja in darovanje organov, avtonomija posameznika, ksenotransplantacije, donorska dejavnost v času krize, razvoj umetnih organov, pravne dileme, širša družbena vprašanja posmrtnega darovanja.

Pri vsakem kriteriju je bilo najvišje število točk 10, skupaj 50 točk. Končni seštevek točk pomeni skupno oceno treh ocenjevalcev. Člani ocenjevalne komisije so ocenjevali neodvisno. Končne rezultate so soglasno sprejeli na skupnem evalvacijskem panelu. Strinjali so se, da so vse tri nagrajene naloge zelo kakovostne. Razlike so bile majhne, odločala je tudi aktualnost tem, ki so trenutno blizu delu in nalogam Slovenija-transplanta za bližnjo prihodnost.

Rezultati natečaja so:

1. nagrada (800 evrov)
Tadej Rozman: Etični vidiki darovanja po cirkulatorni smrti (147 točk)
2. nagrada (500 evrov)
Jan Krajnik: Darovanje organov po smrti darovalca: sistem domnevne privolitve (144 točk)
3. nagrada (200 evrov)
Argresa Bylykbashi: Stališče zdravstvenih delavcev v UKC Ljubljana do darovanja organov (138 točk)

UTEMELJITEV

1. Tadej Rozman: Etični vidiki darovanja po cirkulatorni smrti (147 točk)

Diplomsko delo, Zdravstvena fakulteta, Univerza v Ljubljani

Tadej Rozman v diplomskem delu obravnava eno najbolj aktualnih tem na področju donorske medicine, to je darovanje organov in tkiv po cirkulatorni smrti. V primerjavi z odvzemom organov po potrjeni možganski smrti, ki je prevladujoča metoda darovanja organov po svetu, se pri darovanju po cirkulatorni smrti odvzem organov izvede po potrjeni smrti na podlagi kardiocirkulatornih kriterijev, torej po dokončni odsotnosti dihanja in spontanega krvnega obtoka. Vendar pa se pri darovanju po cirkulatorni smrti pojavljajo, poleg strokovnih, tudi številni etični pomisleki, dileme in nesoglasja. Avtor v nalogi s pregledom domače in tuje strokovne in znanstvene literature naredi analizo osnovnih etike v zdravstvu, kamor umesti področje darovanja po cirkulatorni smrti. Upošteva vire od leta 2010 dalje. Po analizi naredi strukturo treh poglavitnih etičnih problemov, ki spremljajo darovanje po cirkulatorni smrti. To so potrditev smrti in kršenje pravila mrtvega darovalca; konflikti interesov ter presaditev srca po cirkulatorni smrti in uporaba zunajtelesne membranske oksigenacije po potrjeni smrti.

Delo Rozmana na nacionalni ravni zapolnjuje vrzel razprav s tega izjemno aktualnega področja. Slovenija je ena redkih držav v Evropi, ki programa darovanja po cirkulatorni smrti še ni vpeljala. Številne države imajo že več kot 20-letne izkušnje s področja, več je znanih rezultatov, analiz in možnih protokolov. Raznolikosti v nacionalnih protokolih tudi jasno pokaže delo Rozmana.

Kratkoročni načrt Slovenija-transplanta je razvoj nacionalnih protokolov in organizacije za delovanje takšnega programa. V procesu uvedbe je med pomembnejšimi nalogami izobraževanje zdravstvene javnosti, zato je še toliko bolj pomembno, da je nalogo pripravil zdravstvenik. Naloga je natančna, ustrezno upošteva domače raziskave in v zaključku avtor poudari prav to, kar je naša vizija in način dela: „Zato je z etičnega vidika potrebno pri uvajanju protokolov darovanja po cirkulatorni smrti v prakso skrbno preučiti in izbrati zgolj tiste postopke in merila, ki najbolj nedvomno potrdijo dokončnost stanja smrti in preprečujejo konflikte interesov. Zaupanje in podpora strokovne in splošne javnosti v sistem transplantacij organov se ob izvajanju etično in strokovno vprašljivih praks lahko hitro poruši.«

Diplomska naloga Tadeja Rozmana je dostopna v repozitoriju Univerze v Ljubljani na povezavi <https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?id=139111>.

2. Jan Krajnik: Darovanje organov po smrti darovalca: sistem domnevne privolitve (144 točk) Razprava, Pravna fakulteta, Univerza v Ljubljani

Jan Krajnik se prav tako loti analize ene najbolj aktualnih tem na področju donorske dejavnosti, to je pravne ureditve sistemov privolitve za darovanje organov po smrti. V sistemu izrecne privolitve (angl. *explicit consent*, *expressed consent*) mora potencialni darovalec že pred svojo smrtjo privoliti v darovanje, tj. odvzem organov iz njegovega telesa po svoji smrti. Privolitev mora biti izrecna in ne konkludentna – izražena mora biti navzven zaznavno, jasno in nedvoumno, biti mora svobodna in prava. V literaturi se omenja tudi izraz »*opt-in*« sistem, saj posameznik po svoji smrti v sistemu izrecne privolitve načeloma ni darovalec, razen če v to privoli. Kot ugotavlja avtor, sistem izrecne privolitve v svoji čisti obliki zahteva aktivno ravnanje potencialnega darovalca že za čas svojega življenja. Poznajo ga države, ki visoko cenijo posameznikovo avtonomijo pri odločanju o usodi lastnega telesa (ne le za časa življenja, pač pa tudi po smrti). Ne pomeni pa nujno aktivacije populacije.

Drug sistem je sistem domnevne privolitve (angl. *presumed consent system*). Gre za vzpostavitev zakonske domneve (*praesumptio iuris*), da posamezniki soglašajo z darovanjem lastnih organov po smrti. Ob odsotnosti kakršne koli izjave volje potencialnih darovalcev glede darovanja organov se tako njihova privolitev domneva. Če pa posameznik pred smrtjo izjavi, da odvzema organov po smrti ne želi (tj. odvzem zavrne), se domneva ne vzpostavi in odvzem organov ni dovoljen. V literaturi se zato omenjata tudi izraz »*opt-out*« in *veto*, saj se domneva privolitve vzpostavi le ob odsotnosti zavrnitve.

Krajnik v analizi razdela še vmesne stopnje, „šibke“ in „trde sisteme“. Po medrodni primerjavi ugotovi, da v Evropi prevladuje sistem domnevne privolitve in takšni so tudi trendi v prihodnosti. Slovenija je izjema, saj ima mešan sistem.

Za Slovenija-transplant je pravni vidik sistemov soglasij izjemno aktualna tema. Področje je tudi v mednarodnem kontekstu stvar večnih diskusij, končnih in enoznačnih odgovorov še ni. Za zdaj je jasno, da sprememba zakonodaje v domnevno soglasje ne pomeni neposrednega povečanja darovalcev in skrajševanja čakalnih vrst. Kar ugotavlja tudi Krajnik: »Številne raziskave, ki so poskušale ugotoviti, kakšna je stopnja darovanja organov po smrti v sistemih domnevne privolitve v primerjavi s sistemi izrecne privolitve, so prišle do različnih rezultatov.« In o sistemu domnevne privolitve pomembno zaključijo: »Pri tem se je pomembno zavedati, da etično ni povsem nesporen, in to upoštevati tako pri ustvarjanju zakonodajnih rešitev kot v praksi. Le tako bo mogoče kar najbolje uskladiti interese in vrednote, s tem pa ustvariti sistem, ki pomaga pri reševanju življenj in pri tem kar najmanj posega v sfero posameznika.«

Odlično in pregledno zasnovane mednarodne primerjave sistemov imajo tudi zelo praktičen pomen. Jezik je zelo jasen in strokovno primeren. Raba mednarodnih in domačih virov je zelo natančna.

Razprava Jana Krajnika je dostopna v arhivu Slovenija-transplanta (tiskana oblika).

3. Argresa Bylykbashi: Stališče zdravstvenih delavcev v UKC Ljubljana do darovanja organov (138 točk)

Magistrska naloga, Zdravstvena fakulteta, Univerza v Ljubljani

Avtorica Argresa Bylykbashi v deskriptivnem delu analize poda pregled donorske in transplantacijske dejavnosti v Sloveniji in jo vpne v mednarodni kontekst. Po pregledu strokovne literature ustrezno ugotavlja, da imajo strokovno znanje, izkušnost in osebna orientiranost do področja darovanja organov odločilno vlogo pri zagotavljanju primernega pristopa in odnosa zdravstvenih delavcev do darovanja organov. Glede na to, da so zdravstveni delavci glavni člen v procesu transplantacijske dejavnosti ter zanesljiv vir informacij za ostale ljudi, je bilo avtoričino središčno vprašanje, kakšna so stališča zdravstvenih delavcev do darovanja organov. V kvalitativni raziskavi se je osredotoči na zaposlene v UKC Ljubljana. Izvedla je enajst pol-strukturiranih intervjujev, na podlagi katerih ugotavlja, da je transplantacijska dejavnost v Sloveniji po mnenju zdravstvenih delavcev dobro organizirana. Zdravstveni delavci, ki imajo neposreden stik s transplantacijsko dejavnostjo, imajo do dejavnosti pozitiven odnos. Osem od enajstih intervjuvancev bi svoje organe darovalo kljub temu, da je le ena oseba od enajstih vpisana v register darovalcev. Zdravstveni delavci in mediji po mnenju zaposlenih vplivajo na mnenje splošne populacije o darovanju organov. Prav tako ugotavljamo pomanjkanje splošnega znanja zdravstvenih delavcev o celotni transplantacijski dejavnosti.

Kot Argresa Bylykbashi napiše v svoji nalogi: „Zdravstveni delavci in mediji po mnenju zaposlenih vplivajo na mnenje splošne populacije o darovanju organov. Prav tako ugotavljamo pomanjkanje splošnega znanja zdravstvenih delavcev o celotni transplantacijski dejavnosti. Pomembno je, da zdravstveni delavci poznajo celoten proces transplantacijske dejavnosti. To se lahko doseže le z rednim usposabljanjem in izobraževanjem o transplantacijski dejavnosti.“ Ta zaključek nam pove, kako pomembna je tema, kot tudi raziskovanje tega področja.

Naloga je dragocen zunanji vpogled na razumevanje tematike med zdravstvenim osebjem. Dodana vrednost je raziskovalni vpogled s terena. Še posebej je spodbuden podatek, da imajo vključeni v donorski program pozitiven pogled na dejavnost. Sklepi so skladni s strategijo Slovenija-transplanta o izobraževanju strokovne javnosti.

Magistrsko delo Argrese Bylykbashi je dostopno v repozitoriju Univerze v Ljubljani <https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?id=141621>.

Nagrajencem iskreno čestitamo in jim želimo veliko uspehov na vseh področjih še naprej!

Zainteresirane obveščamo, da bomo III. nagradni natečaj Slovenija-transplanta za najboljše raziskovalno delo na spletnem mestu www.slovenija-transplant.si objavili do konca leta 2023. Natečaj bo odprt dve leti.

Andrej Gadžijev, dr. med.

Prim. Danica Avsec, dr. med., svetnica

dr. Jana Šimenc, dipl. etnol. in kult. antrop.